

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИ ПРЕДПОСТАВКИ ЗА ВЪЗПИТАВАНЕ НА ПОЗНАВАТЕЛНА КУЛТУРА У ПЕТ–СЕДЕМГОДИШНИТЕ ДЕЦА ПРИ ОРИЕНТИРАНЕ В СВЕТА

Петя Конакчиева

Периодът между петата и седмата година от живота на детето се характеризира със съществени качествени промени във физическото и физиологическото развитие. Укрепването на костно-мускулната система осигурява по-голяма координираност и разнообразие на движенията. Увеличават се миелинизираните участъци от кората на главния мозък и се засилва регулиращата функция на висшите отдели на нервната система. Намалява импулсивността на реакциите. Те стават по-адекватни, придобиват по-голяма точност и целенасоченост. Условните връзки се образуват интензивно, увеличава се тяхната устойчивост, но за укрепването им са необходими голям брой подкрепления.

Психическите особености на пет–седемгодишните деца се очертават в тясна връзка с интензивното физиологическо развитие, общуването и дейността. Своевременното направляване на процеса на овладяване на познавателна култура при ориентиране в света и вземането на целесъобразни педагогически решения за прилагане на подходящи технологии в значителна степен се определят от своеобразието на познавателните възможности на децата за опознаване на заобикалящата ги среда. Оттук произтича и целта на настоящата разработка – систематизиране и анализиране на становища относно психолого-педагогическите предпоставки за възпитаване на познавателна култура у пет–седемгодишните деца при ориентиране в света.

Първите впечатления за действителността детето получава чрез усещанията си. Заедно с възприятията те са в основата на непосредственото познание и нагледно-действеното мислене.

А. А. Люблинска прави задълбочена характеристика на особеностите на развитието на усетливостта и моториката през различните периоди на детството. Тя отбелязва, че развитието на усещанията и усетливостта продължава и в предучилищна възраст. Натрупването на сензорен опит от детето се осъществява на основата на неговата собствена практическа дейност

и специалните перцептивни действия, в които се упражнява. Те водят до развитие на анализаторната дейност, без която е невъзможно опознаването и на най-елементарния предмет или обект от средата. Качествената промяна на усещанията при пет-седемгодишните деца е детерминирана от включването на речта и упражненията в различителна чувствителност, които се реализират в условията на различните видове детска дейност (Люблинска, 1978). В посочения възрастов период се очертават тенденции към изостряне на абсолютната и различителната сетивност. Същевременно се реализира образуване на по-сложни връзки между анализаторите, които подпомагат формирането на фини и точни сензомоторни асоциации. С помощта на развиващата се реч получените дразнения се трансформират в знания за качествата на предметите. Думата придава на тези знания обобщен характер и осигурява усъвършенстване на ориентирането в средата при проява на висока степен на наблюдателност. Включването в разнообразни по вид съдържателни дейности подпомага процесите на сравняване и обобщаване на качествата на предметите, което насочва децата към творческо прилагане на възникналите ярки образи в самостоятелна дейност (З. М. Богуславская, А. В. Запорожец, А. А. Люблинска, Т. К. Мухина, М. И. Лисина и др.).

Сетивното опознаване на света е резултат от усещанията и възприятията (Витанова, 1992). В периода между петата и седмата година от живота на детето продължава процеса на усъвършенстване на възприемането. Уточняването, попълването и обобщаването на възприятията се реализира паралелно с усвояването на сензорните еталони. Очертават се тенденции към преминаване от слято, синкретично и фрагментарно възприемане към разчленено, осмислено и категориално отражение на предметите, събитията и явленията и техните пространствени, времеви и причинни връзки. Същевременно се реализира откъсване на възприятията от практическите действия и подчиняването им на словесно изразена цел (Витанова, 1992). Към шест години детето владее пълния набор от еталони (А. В. Запорожец, Д. Б. Елконин). По-цялостното усвояване на сензорните еталонни системи осигурява възможност за използването им като мерки за определяне на особеностите на възприеманите обекти, което осигурява по-голяма пълнота и точност на възприятията.

В горна предучилищна възраст настъпват качествени изменения в развитието на вниманието. Те са обусловени от формиращото се познавателно отношение към света и са по посока на разширяване на обема, увеличаване на устойчивостта и преднамерено насочване към обекти, които изискват съсредоточаване. Универсално средство за организиране на вниманието на

шестгодишното дете според В. С. Мухина е планиращата функция на речта (Мухина, 1975).

Пет–седемгодишните деца запомнят това, което им е интересно. Емоционалното отношение в значителна степен определя обема на запомняне. В посочения възрастов период постепенно намалява ролята на непроизволното внимание, като нараства точността на запомнянето и възпроизвеждането. Единичните образи отстъпват място на цялостно и дълготрайно запомняне. Шест–седемгодишното дете може да си постави цел – да запомни, което се определя от обстоятелството, че то използва различни похвати, специално предназначени за повишаване ефективността на запомнянето: повторение, смислови и асоциативни връзки (Л. А. Венгер, В. С. Мухина). Когато възрастният представи алгоритъм на действието, детето с лекота го запомни и го използва самостоятелно при решаване на сходни задачи. Същевременно в посочения възрастов период интензивно се развива словесно-логическата памет. Това повишава ефективността при използване на смисловите връзки като мнемоничен прийом (Н. Н. Поддяков). Формирането на вербалната памет съдейства за развитие на самостоятелността. Условно-рефлекторните връзки, създадени въз основа на словесно-логическата памет, се отличават с трайност и комбинативност. Шест–седемгодишното дете може да възпроизведе знания и действия точно в този вариант, в който ги е овладяло или да ги измени в зависимост от задачата. В края на предучилищна възраст се усъвършенства уменията за запомняне и възпроизвеждане на знания и действия, благодарение на което е възможно самостоятелно решаване на поставени познавателни задачи при взаимодействието "дете – среда".

Структурата на паметта при шест–седемгодишните търпи съществени изменения, свързани с развитие на произволните форми на запомняне и възпроизвеждане (А. В. Запорожец, Л. С. Виготски, С. Л. Рубинщайн). Независимо от това и в края на предучилищна възраст, преобладаващ вид памет остава непроизволната. Към произволно запомняне и възпроизвеждане децата прибегват в редки случаи, когато собствената им дейност налага това или възрастните го изискват (Мухина, 1975).

Развитието на образната памет и въображението при пет–седемгодишните се свързва с увеличаване на обема на съхранените представи, които придобиват по-голяма осмисленост, яснота, диференцираност, системност, подвижност и управляемост (Люблинска, 1978). Реализира се

преход от нагледно-образна към словесно-логическа памет, което позволява на децата да анализират, групират и категоризират логически отношения с помощта на словото (Витанова, 1992). В единство с обогатяване на опита на пет–седемгодишните деца се очертават тенденции в развитието на въображението, които са по посока на целенасочеността му и осъзнаването на различията между реално и фантазно.

В горна предучилищна възраст мисленето на детето постепенно се откъсва от непосредствената си връзка с конкретните действия и възприятия, като започва да се опира на разширения кръг от представи и словесни обобщения. Преустройват се отношенията на практическото действие към умственото – пет–шестгодишните деца осмислят задачата и начините за нейното решаване в процеса на действието, шест–седемгодишните решават наум задачата, без да прибегват до практически манипулации, т.е. действието не добавя нищо към решаването на задачата. Според А. А. Люблинска "преустройството на действието и превръщането му от хаотично, търсещо, в разумно, проблемно характеризира изменението на цялата мисловна дейност на детето" (Люблинска, 1978, с.253).

В процеса на умствено развитие на детето тясно си взаимодействат три основни форми на мислене – нагледно-действена, нагледно-образна и логическа. Това взаимодействие се характеризира с преобладаване в даден момент на една от посочените форми, което определя характера на умственото развитие като цяло. Всяка една от формите изпълнява специфични функции, които не са присъщи на останалите. Според Н. Н. Поддяков " ... най-висок ефект в умственото развитие на децата от предучилищна възраст се постига в процеса на определен вид взаимодействие на посочените форми на мислене. Даденият вид взаимодействие се характеризира с това, че логическото мислене определя общата стратегия на процеса на познавателна дейност в съответствие с основната структура на обекта, а нагледно-действеното и нагледно-образното мислене решават тактическите задачи при отчитане на конкретните особености на дадените обекти ... логическото мислене определя по-широкия смислов контекст, вътре в който се осъществяват нагледно-действеното и нагледно-образното мислене ..." (Поддяков, 1985, с. 10). Тази постановка изисква систематизиране на съвременни ориентири на когнитивните постижения при ориентиране на детето в света, които осигуряват условия за активна познавателна дейност, в хода на която се постига пълноценно развитие на различните форми на мислене.

Според А. В. Запорожец формите на мислене не са еднозначно свързани с възрастта. Както доказват изследванията на А. В. Запорожец, Н. Н. Поддяков, Л. А. Венгер и др., преходът от нагледно-действено към нагледно-образно и словесно мислене се реализира на основата на промяна в характера на ориентировъчно-изследователската дейност, благодарение на смяната на ориентацията, основана на пробите и грешките с по-целенасочена двигателна, а след това зрителна и накрая мисловна ориентировка, която по-късно Н. Н. Поддяков нарича "детско експериментиране".

Анализирайки развитието на нагледно-действеното мислене в предучилищна възраст, Н. Н. Поддяков посочва: "... основаната функция на нагледно-действеното мислене се заключава в получаване на изходни сведения за скритите свойства на обекта, разкривани в хода на неговите практически преобразувания ... децата овладяват практически преобразувания, лежащи в основата на разкриване на най-различни скрити свойства на предметите и явленията, овладяват обобщено умение да получават изходни сведения за последните ... " (Поддяков, 1977, с. 254–255).

По-високото равнище на развитие на нагледно-действеното мислене при пет–седемгодишните деца се характеризира със следните особености:

1. Към края на предучилищна възраст мисленото решаване на задачата предхожда действеното.

2. Промяна се същността на извършваните от детето действия – от действия, имащи хаотичен, пробващ характер (при тригодишните), те преминават към изпълнителски (в горна предучилищна възраст), тъй като детето решава задачата наум, преди да започне действието.

3. Промяна се характерът на мисленето – "от действено то става словесно, планиращо, критично" (Люблинска, 1978, с. 254).

4. Действената форма не отпада, тя става "резервна", детето прибягва до действен способ за решаване при поява на нови задачи.

Посочените промени се обуславят от непрекъснатото разширяващата се практика на детето. Те обуславят нарастващите възможности за ориентирване в предмети, обекти, явления и събития от заобикалящата природна и социална среда, които пораждаат нови потребности, свързани с решаване на нови, по-сложни задачи при значително нарастваща роля на речта.

Силата на нагледно-действеното мислене се проявява в тясната му връзка с практическите преобразувания на ситуацията, но тази тясна връзка

придава известна ограниченост, породена от факта, че възможностите да се преобразуват реални обекти не са безкрайни. Значителна част от свойствата могат да се разкрият само на основата на опериране с представи за предметите и явленията. Такова опериране се осъществява в процеса на нагледно-образното мислене – следващо в йерархията на умственото развитие нагледно-действието мислене.

Както посочва А. В. Запорожец, в предучилищна възраст се създават благоприятни условия за развитие на образни форми на познание, при което формираните психологически новообразувания имат непреходно значение (Запорожец, 1978).

Усложняването на отношенията на детето със заобикалящите го хора, усъвършенстването на игровата дейност, появата на по-разнообразни форми на продуктивна дейност поражда необходимост от опознаване на нови страни и свойства на предметите. Нагледно-действиената форма на мислене не е в състояние да удовлетвори тази промяна в съдържанието на мисленето. Хармонизирането на отношението "съдържание – форма" изисква по-съвършена форма на мислене, която да обезпечи възможност за преобразуване на ситуацията не само във външен, материален, но и в идеален план.

Ролята на нагледно-образното мислене за решаването както на практически, така и на познавателни задачи е доказана в изследванията на Б. Г. Ананиев, О. И. Галкина, Л. Л. Гурова, А. В. Запорожец, В. П. Зинченко, Е. И. Игнатиев, Е. Н. Кабанова-Мелер, Т. В. Кудрявцев, А. А. Люблинска, С. Л. Рубинщайн, Ф. Н. Шемякин, И. С. Якиманска, Н. Н. Поддяков и др. На основата на богат експериментален материал са обособени различни типове образи, проучена и научно обоснована е тяхната функция при осъществяване на мисловните процеси.

Разглеждайки визуалното мислене като един от видовете нагледно-образно мислене, В. П. Зинченко отбелязва: "Визуалното мислене – това е човешка дейност, чийто продукт се явява пораждането на нови образи, създаването на нови визуални форми, носещи определена натовареност и правещи значението видимо. Тези образи се отличават с автономност и свобода по отношение към обектите на възприятие" (Зинченко, 1973, с.3). От позициите на нов методологически подход, разработен в процеса на изследване на визуалното мислене от Н. Н. Поддяков, се създава възможност за получаване на "... важни данни за това, че перцептивните, опознавателните и мнемическите действия участват не само в информационната подготовка на мисловния акт, но и в неговата реализация" (Поддяков, 1977, с. 134).

Тези постановки определят ново разбиране към въпросите за формиране на образното мислене у детето от предучилищна възраст, като позволяват да се разкрие неговата роля в общия процес на умствено развитие. Н. Н. Поддяков обобщава, че "в процеса на нагледно-образното мислене по-пълно се възпроизвежда многообразието на страните на предмета, които се проявяват не в логически, а във фактически връзки... възможността за представяне на обекта с всички частни, в дадената система, и второстепенни признаци може да послужи за основа на преосмисляне на цялата проблемна ситуация" (Поддяков, 1977, с.136). Най-ценното в случая е възможността второстепенните свойства да станат начало на нова линия на анализ, позволяваща предметът да бъде видян в нова светлина, в нова система от връзки, в която дадените второстепенни свойства и връзки вече се проявяват като съществени.

Разглеждайки развитието на мисленето, Ж. Пиаже посочва, че интуитивното (нагледно) мислене е прогрес по отношение предпониативното (Пиаже, 1992, 1996). Според известният психолог интуицията води към " ... зачатъци на логика", тя е " ... и образно мислене" (Пиаже, 1996, с.75). Основа за развитие на последното е появяващата се към 1 г. и 6 м. – 2 г. символическа функция. "Именно на основата на символическата функция ... става възможна интериоризацията на действията в мисълта" (Пиаже, 1992, с.197). В игровата и подражателната дейност възниква способност да се представи един предмет чрез друг, а това предпоставя излизане извън пределите на непосредствено възприеманото.

Обстойно изследване върху особеностите на прехода от нагледно-действено към нагледно-образно мислене провежда Г. И. Минска. Тя доказва, че успехът на този преход се определя от равнището на ориентировъчно-изследователската дейност, насочена към изясняване на съществените връзки в ситуацията. Особено място тук има специалната организация на тази дейност от педагога, което осигурява възможност на повече деца да решават поставените задачи в нагледно-образен и словесен план (Минска, 1954).

Съществено условие за възникване на нагледно-образното мислене и прехода към него е формирането у децата на умение да различават плана на реалните обекти и плана на отразяващите ги модели. В процеса на използване на последните у децата се формират особени действия, характеризиращи се с двойна насоченост – осъществяват се от децата чрез модела, а се отнасят от тях към оригинала. Тази характеристика на познавателните действия позволява да се направи същественият извод, че по този начин се създават

предпоставки за откъсване на действията и от модела и от оригинала, и за тяхното осъществяване в представен, т.е. в умствен план.

Образното отражение на действителността у децата от предучилищна възраст търпи развитие, което Н. Н. Поддяков разглежда в две направления: усъвършенстване и усложняване структурата на образите, обезпечаващи обобщеното отражение на предметите и явленията; формиране на система от конкретни образи (представи) за един или друг предмет, позволяваща на детето да осъществи обобщено отражение на заобикалящите го предмети и явления (Поддяков, 1977).

У нас задълбочено проучване на възможностите на три-шестгодишните деца за овладяване на способността за нагледно моделиране провежда Т. Делчева. Приемайки тезата, че решаваща роля за психическото развитие има обучението, авторката предлага ефективни начини и похвати за педагогическо ръководство, с оглед развитие на образното мислене на децата чрез използване на графични изображения в процеса на конструктивната дейност. Принос на Т. Делчева е систематизирането и задълбоченият анализ на специфичните особености и функции на нагледно-образното мислене и обосноваване на значението на нагледното моделиране за неговото развитие (Делчева, 1992).

Възлов момент в развитието на нагледно-образното мислене е формирането у децата на определена техника на опериране с образите. Тя има за основа особени групи средства на мисловна дейност – операторни еталони. Те според Н. Н. Поддяков са представи, които в схематична форма отразяват траекторията на движение на предметите и служат за основа на мисленото преобразуване на тяхното пространствено положение.

Използването на операторните еталони в процеса на ориентиране на детето в средата е условие за овладяване на способности на интелектуална дейност, осигуряващи интензивно умствено развитие на основата на формиране на общи познавателни способности. Това налага необходимост от такава организация на взаимодействието "дете – среда", която гарантира висока познавателна активност, чиито прояви са: "интерес към нова информация, интензивност на наблюдаването, изследователски действия при повторно разглеждане, желание за пресъздаване, преобразуване и изразяване" (Програма ..., 1993, с. 6).

Равнището на развитие на възприятието, паметта, въображението и мисленето, повишава увереността в собствените сили, което намира израз в поставянето на по-сложни и разнообразни цели, чието постигане води до

усъвършенстване на волевата регулация на поведението на пет-седемгодишните деца.

В края на предучилищна възраст настъпват промени и в мотивационната сфера на личността. Започват да се открояват познавателни мотиви, които оказват влияние върху получаването на информация и усвояването на знания. Същевременно, както посочват Г. Пиръов и Т. Трифонов "натрупването на знания, формирането на умения и изграждането на навици, развива определени психически компоненти, на основата на които се структурират способностите" (Пиръов, Трифонов, 1980, с. 86).

В периода между петата и седмата година от живота на детето значително нарастват възможностите за инициативна преобразуваща активност. Това се обуславя от развиващото се мислене и въображение и осъзнаване на собствените възможности, които пораждат нови желания и подтикват към инициативно, а след това и към творческо активно действие (Люблинска, 1978). Активността на децата при взаимодействие със средата има познавателен характер. Тя е насочена към преобразуване на заобикалящия свят и откриване на неизвестното. Индивидуалността на поведението и активността на пет-седемгодишните се определя от отношението към действителността. Израз на познавателното отношение към света са познавателните потребности. Между интересите и потребностите според Н. Витанова съществува взаимна връзка, която може да се прояви и в двете посоки – потребността може да предхожда появата на интерес или интересът да бъде в основата на потребността (Витанова, 1992). Интересите на децата от горна предучилищна възраст обуславят стремежа им към опознаване на природо-социалното обкръжение в неговото единство и многообразие. Качествените промени в развитието на дейностите и общуването са предпоставка за интензивно познавателно развитие и възпитаване на интелектуална активност при взаимодействието "дете – среда".

В периода между петата и седмата година от живота на детето се очертават значими тенденции в овладяването на познавателна култура, които се характеризират с преход към: " ... познаване чрез системни обобщения и общуване в жизнена среда; осмислено отношение към обкръжаващата среда и инициативно поведение; обобщени представи и конкретни понятия; използване на предметни ориентири и знакови системи; ситуативно-преднамерено учене и целенасочено научаване чрез прилагане

на познавателни стратегии; самостоятелно поставяне и решаване на проблеми в нови условия" (Програма ..., 1993, с. 23).

Анализът на познавателните възможности на пет–седемгодишните деца за ориентиране в заобикалящия ги природен свят позволява да бъдат формулирани следните констатации:

1. Възрастта между петата и седмата година се характеризира със съществени промени в психомоторното и психо-функционалното развитие на детето. На базата на овладени представи и умения, то разполага със собствен опит, чиито характеристики определят своеобразието на ориентирането в света. Наблюдават се прояви на произволните форми на паметта, въображението и мисленето, които дават възможност за съсредоточено слушане, запомняне и анализиране на факти и явления от заобикалящата природна и социална среда. Изявяват се индивидуални и типологични особености, проявяват се някои специални заложби.

2. В края на предучилищна възраст се формират ценностните основи на отношението към действителността, сред които особено значение имат познавателните ценности. Предавайки на детето обществено изработените и фиксирани в културата средства и способности за опознаване на света, възрастният го обучава във възможности за придобиване на представи и умения и тяхното приложение в жизнейността. При опознаване на своя вътрешен свят, на нарастващите възможности у детето се формират нови форми на световъзприемане, елементи на произволност при разрешаване на познавателни задачи, интерес към знанието, които в своята съвкупност формират културата на познанието, " ... отразяваща степени и средства, мотиви и потребности, способности и цели" (Гюров, 1999, с. 43).

3. Всяко дете се нуждае от условия, подпомагащи неговото интелектуално развитие чрез оптимално обогатяване на личния му опит при взаимодействие със средата. Именно индивидуалният опит определя характера на интелектуалната активност в една или друга конкретна ситуация, тъй като интелектът е специфична форма на организация на индивидуалния ментален (умствен) опит, обезпечаваша възможност за продуктивно възприемане, разбиране и обясняване на случващото се (Холодна, 1990).

Съдържанието на посочените констатации определя актуалността на проблема за проектиране на вариативна система от форми и методи, която е насочена към усъвършенстване на интелектуалното развитие на детето чрез стимулиране на познавателна активност и възпитаване на положително

емоционално-познавателно оценъчно отношение към заобикалящата природна и социална среда. Изходен момент е гарантирането на възможности за овладяване на умения за анализ, синтез, превключване от един към друг начин на действие, абстрахиране, конкретизиране, сравняване, обобщаване. Следователно акцентът следва да бъде поставен върху овладяването на начини за откриване на знанията и творческото им прилагане при взаимодействието "дете – среда" в определена житейска или педагогическа ситуация.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Витанова, Н.* Детска психология. С., 1992.
2. *Запорожец, А. В.* Значение ранних периодов детства для формирования детской личности. – В кн. Принципы развития в психологии. М., 1978.
3. *Зинченко, П. В. и др.* Исследования визуального мышления. – Вопр. психологии, 1973, № 2.
4. *Люблинская, А. А.* Детска психология. С., 1978.
5. *Мухина, В. С.* Психология дошкольника. М., 1975.
6. *Пиаже, Ж.* Избранные психологические труды. Психология интеллекта. Логика и психология. М., Просвещение, 1992.
7. *Пиаже, Ж.* Логика и психология. М., Просвещение, 1992.
8. *Пиаже, Ж.* Психология интеллекта. – Педагогика, 1996, № 8.
9. *Пирьев, Г., Тр. Трифонов.* Способности и развитие. С., 1980.
10. *Поддьяков, Н. Н.* Мышление дошкольника. М., Педагогика, 1977.
11. *Поддьяков, Н. Н.* Некоторые общие вопросы развития мышления дошкольников. – В кн. Развитие мышления и умственное воспитание дошкольника. Под ред. Н. Н. Поддьякова, А. Ф. Говорковой. М., Педагогика, 1985, с. 5–28.
12. *Програма* за възпитание на детето от две до седемгодишна възраст. Е. Русинова, Д. Гюров и др. С., 1993.
13. *Холодна, М. А.* Структурная организация индивидуального интеллекта. Диссертация на соискание степени докт. психол. наук. М., 1990.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИ ПРЕДПОСТАВКИ
ЗА ВЪЗПИТАВАНЕ НА ПОЗНАВАТЕЛНА КУЛТУРА У
ПЕТ-СЕДЕМГОДИШНИТЕ ДЕЦА ПРИ ОРИЕНТИРАНЕ В СВЕТА

ПЕТЯ КОНАКЧИЕВА

Резюме

В разработката се систематизират и анализират становища относно психолого-педагогическите предпоставки за възпитаване на познавателна култура у пет-седемгодишните деца при ориентиране в света. Очертават се тенденции в познавателното развитие, които се разглеждат като ориентири при разработване и прилагане на целесъобразни педагогически технологии, насочени към овладяване и прилагане на представи и умения за ориентиране на децата от подготвителна предучилищна група в света.

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PRECONDITIONS
FOR COGNITIVE SKILLS TEACHING OF FIVE SEVEN-YEAR-OLD CHILDREN
FOR THEIR WORLD ORIENTATION

PETYA KONAKCHIEVA

Summary

This project systematises and analyses attitudes in relation to the psychological and pedagogical preconditions for cognitive skills teaching of five seven-year-old children for their world orientation. There have been outlined some tendencies in the cognitive development, which are taken as pillars for the implementation and application of expedient pedagogical technologies, aimed at controlling and applying of ideas and skills for world orientation of children from the preparatory classes of primary education.